

TÜRKİYE’DE MÜLTECİLER VE TOPLUMSAL KABUL ÇALIŞTAYI 23 - 24 ŞUBAT 2019

ANKARA RAPORU

TED ÜNİVERSİTESİ

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

AÇILIŞ KONUŞMALARI

ÖZGÜR TÜFEKÇİ

Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği
Genel Koordinatör

Çalıştığınız değerli katılımcıları, değerli konuklar,

Bundan bir zaman önce şöyle demiştik;

“İleriye akıp giden insanlık tarihi uzun uzun takılıp kalıyor kimi duraklarda. Savaşlar, afetler, ekonomik krizler, diplomatik krizler, siyasi çalkantılar, peşi sıra yoksulluk, işsizlik, açlık, hastalıklar, cehalet, sayısız ölüm, en çok da çocuklar... Her duraksadığımızda yine binlerce yıllık kültürün mirasına, insanlığın evrensel değerlerine sarılıyoruz. Yakın tarihe insanlığın penceresinden bakıp da hafızalarımıza kazıdığımız ne varsa hiç unutmamak, dahası bir daha olmasın diye bir büyük amaca küçücük de olsa bir katkı sunabilmek adına pek çoklarımız gibi biz de varız. Alan Kurdi'nin sudaki sureti yakın tarihimizin en ağır yakamozudur, gözümüzün aklımızın takılıp kaldığı... Utanmak umuda kapı aralamaktır. Birlikte insanlık adına hayata bir şeyler katabilmek için merhaba...”

Şimdi bir kez daha merhaba, hepiniz hoşgeldiniz.

Bugün ülkemizde 4 milyonu aşkın göçmenle bir arada yaşıyoruz. Parkları, sokakları, mahalleleri, okulları, kentleri ve hatta işimizi paylaştığımız bu büyük toplulukla her gün bir aradayız. Görünmez olmalarını istemek insanlık dışı bir talep olmanın ötesinde aynı zamanda gerçek dışıdır da...

Göçmen aileler can havliyle sığındıkları ülkemizde çocukları için bir parça umut ışığı arıyor, onurlu bir yaşam sürmek adına ağır bedeller ödüyorlar.

Bizler içinse durum epeyce farklı... Başlangıçta insanlık dramı olarak algıladığımız ve boyutlarına vakıf olamadığımız bu göç dalgası büyük bir belirsizliği ülke sathına yayan bir hal aldı. Ne olacaklar? Biz ne olacağız? Hep birlikte büyük bir toplumun parçaları olabilecek miyiz? Acılarla bezeli bir coğrafyanın kader ortakları mıyız, öyle değilse misafirlik dediğimiz daha kaç gün sürecek?

Bu büyük göçmen nüfusa ilişkin toplumsal kabulün giderek silikleştiği bugün; ayrımcılığa uğramak, hatta şiddete maruz kalmak mültecilerin gündelik yaşamının ayrılmaz bir parçası artık. Öyle ki kutuplaşmanın bir aracı haline bile gelebiliyorlar. Bugün büyük bir toplumsal uyuşmazlığın kaynağı olarak görülen Suriyeli sığınmacılar bu yanı sıra gündelik siyasetin de konusudurlar artık. Türkiye toplumu olarak muhtaç olana yardımdan ötekileştirmeye değin geniş bir yelpazede bakıyoruz konuya. Duygusal, politik, ama en çok da gündelik...

Öyle görünüyor ki daha uzun yıllar bir aradayız. Öyleyse barış içinde bir arada yaşamamanın yollarını da artık konuşmaya başlamalıyız.

Mesela kentsel dönüşüm alanlarına sıkışıp kalmamalarını, çok ucuz işgücü olmama hallerini, çocukların dışlandığı okulları mesela, sağlık hakkına koşulsuz ulaşabilmelerini, sokaklarda saldırıya uğramamalarını, itilip kakılmamalarını ve hatta savaşlarla yıkıma uğramış kadim kültürlerini... Hukuki statülerinin taşıdığı bütün belirsizliklere rağmen yine de konuşabilmeliyiz.

Birarada barış içinde yan yana yaşamanın anahtarı olan toplumsal uyumun yolu öncelikle toplumsal kabulden geçiyor. Sadece siyasi ve ekonomik değil, psikolojik olarak da karmaşık ilişkilere sahip bu iki sosyolojik olguyu, toplumsal kabulü ve uyumu konuşurken karşılaşılan en büyük zorluk ise göçmenler ile Türkiye toplumu arasındaki ilişkinin tabii olduğu konjonktürel değişimler. İhtiyacımız olan; alanın bilgisini üretebilmek, alanı olduğu gibi aktarabilmek, görünenin ardına bakabilmektir.

Değerli katılımcılar, Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği, TED Üniversitesi ve Friedrich Ebert Stiftung Derneği ile birlikte gerçekleştirdiğimiz çalışmaya katılarak göstermiş olduğunuz ilgiye müteşekkirimiz. Hoşgeldiniz...

LEVENT AYAŞLIOĞLU

Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği
Koordinatör

Arkadaşlar hoşgeldiniz. Derneğimizin kurulduğu 2016 yılından bu yana enerjimizi asıl olarak mültecilerle yerel halk arasında gerilimlerin yaşanmakta olduğu il ve ilçelerde yaptığımız çalışmalarda sarf ettik. Buralarda yaptığımız çalışmalar ve sayısız görüşme bize gösterdi ki sığınmacıların birbirini besleyen ve birbirini etkileyen iki temel sorunu var; 1) Temel ihtiyaç ve hizmetlere ulaşamama 2) Türk toplumu tarafından kabul edilmeme

Bizler sığınmacılara iyi yaşam koşulları sağlanması ve birlikte barış içinde bir yaşamın olanaklarını konuşurken ortaya çıkan çözüm önerilerinin ne yapmalı sorusuna olduğu kadar, nasıl yapmalı sorusunu da cevap üretmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü toplumsal kabulün, sosyal uyumun olmazsa olmaz bir parçası olduğunu düşünüyoruz. Mağdurluğu, muhtaçlığı temel alarak yürütülen, yardım alanla veren ilişkisinin bilindik hukukunu pekiştiren yardım politikalarının yerine, insan olmalarından kaynaklı haklarının olduğu düşüncesini merkezine koyan ve birlikte üretmenin önünü açabilecek politikaların yaşama geçirilmesinin elzem olduğunu düşünüyoruz. Burada kritik nokta hiç bir yapının bunu tek başına yapamayacağıdır. Mülteciler ve Türkiye toplumu arasındaki gerilimlerin artık arttığı böylesi bir dönemde toplumsal kabulü sağlamak amacıyla TED Üniversitesi ve Fredrich Ebert Vakfı ile

08 birlikte göç alanında çalışan ve çalışması gerektiğini düşündüğümüz kurumları bir araya getirerek fikir alışverişi yapabileceğimiz, gelecek döneme ilişkin nasıl politikalar izlenebileceğini tartışabileceğimiz ve belki de gelecekte birlikte çalışabilmemizi sağlayabilecek böylesi bir fikri zemin oluşturmayı istedik. Davetimizi kabul ederek çalışmaya katıldığınız için çok teşekkür ederiz. Umarım faydalı ve yapıcı tartışmalar olur ve bundan sonraki dönemde birlikte üretebileceğimiz zeminleri de yaratabiliriz. Hoşgeldiniz.

PINAR ECEVİTOĞLU

Friedrich Ebert Stiftung Derneği

Hoşgeldiniz. Friedrich Ebert Vakfı Türkiye Temsilciliği adına böyle bir etkinliğin paydaşı olduğumuzdan onur duyduğumu söyleyerek başlamak istiyorum sözlerime. Toplumsal ve siyasal bir sorun alanı olarak mültecilik söz konusu edildiğinde atıf yaptığımız temel kategori insan hakları. Bu kategori gücünü evrenselliğinden alıyor. İnsan haklarının evrenselliği, her türlü tarihsel toplumsal bağlamdan soyutlanmış, salt insan olmak dolayısıyla içkin bir değer taşıyan varlığa atfedilmiş olmasından geliyor. Böyle bakıldığında mülteci olma durumunun, evrensel insan hakları kavrayışının cisimleşmiş hallerinden biri olması beklenir. Oysa tarihsel olarak bakıldığında mültecilik, bizzat insan hakları kavrayışının krizini cisimleştirir. Evrensel ve devredilemez haklara ilişkin modern kavrayışın doğuşu ulus devletin doğuşu ile çakışır. Tam da bu nedenle başlangıçta insan hakları siyasal bir topluluğun, yani ulus devletin yasal üyeleri olarak yurttaşlara özgülenmiştir. Modern insan hakları öğretisi ve pratiğinin bu derin çelişkisi mülteci kategorisinin doğuşuyla açığa çıkmıştır. 1919 ve 1920 yıllarında savaşı sona erdirmek üzere yapılan barış antlaşmaları ile büyük imparatorlukların dağılması ve yeni ulus devletlerin kurulması, hakları ve statüleri ulus devletlerin yasal-kurumsal sınırları içinde tanımlanamayan kategoriler yaratmıştır. Azınlıklar, mülteciler ve devletsiz halklardan oluşan bu kategorilerin içinde bulunduğu durum tam da hiçbir ulus devletin korumasından yararlanamadıkları, yani yurttaş statüsünü kaybettikleri için insan haklarından yoksun kalmaları olmuştur. Elbette yirminci yüzyılın ikinci yarısı insan hakları öğretisinin bizzat mülteci olgusunun açığa çıkardığı çelişkileri yumuşatmaya yönelik girişimlere de sahne oldu. Bu bağlamda Birleşmiş

Milletler'in kuruluşundan, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden, mültecilerin statüsüne ilişkin Cenevre Konvansiyonu'ndan söz edilebilir. Bu mekanizmaların ne kadar başarılı oldukları sorgulanabilir olmakla birlikte mültecilerin durumunu iyileştirme yönünde siyasal iradeyi temsil ettiklerini söyleyebiliriz. Öte yandan bugün mülteçilik konusunda karşı karşıya olduğumuz sorun, haklar alanındaki tartışma ve genişleme çabalarının yerini giderek güçlenen bir güvenlik söyleminin almaya başlamasıdır. Suriye Savaşı ile birlikte göç ve iltica olgusunun toplumsal politik bir sorun olmaya başladığı Türkiye'de de ihtiyaç duyduğumuz şey; mülteci politikalarının kısa vadeli dış politika önlemleri tarafından araçsallaştırılmasına izin vermemek, tutarlı ve hak temelli bir mülteci politikasının üretilmesini sağlamaktır. Mültecileri bir tehdit olarak algılayan ve kriminalize eden güvenlik söyleminin etki alanını daraltmanın yegâne yolu budur.

Modern insan hakları öğretisinin mülteçilik olgusuyla açığa çıkan paradoksuna ilk işaret edenlerden Hannah Arendt şöyle diyordu: "Eşitlik bize verilmiş değildir. O adalet ilkesince yön verildiği ölçüde insani örgütlenmenin sonucudur. Eşit olarak doğmayız, karşılıklı olarak eşit haklara sahip olduğumuzu birbirimize garanti etme doğrultusundaki kararımıza güvenen bir grubun üyeleri olarak eşit hale geliriz." Mülteçiliğe hak temelli bir yaklaşımın, toplumsal hayatın her alanında yaşama geçirilmesinin yolu, Hannah Arendt'in işaret ettiği birlikte ortak bir yaşamı örgütleme iradesinden geçiyor. Mülteci, devlet-millet-toprak üçlüsünü menteşelerinden ayırması itibarıyla siyasal tarihimizin marjinal değil, temel figürü olarak ele alınmayı hak etmektedir. Bir mülteci sorunundan söz edeceksek bu birlikte ve barış içinde bir yaşamı örgütleme sorunudur. Bizler bu anlayıştan yola çıkarak mülteci olgusunu ve mültecilerin sorunlarını toplumsal kabul kavramı çerçevesinde ele almayı hedefliyoruz. Siz değerli katılımcılarımızın bu yaklaşımı geliştirip yaygınlaştırma çabamıza büyük katkı sunacağınıza inanıyoruz. Ben Frederik Ebert Stiftung Derneği adına Sayın Prof. Dr. Kezban Çelik ve Dr. Umut Parmaksız nezdinde TED Üniversitesi ile Sayın Özgür Tüfekçi ve Levent Ayaşlıoğlu nezdinde Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği'ne teşekkür ediyorum ve güzel bir çalıştay olmasını diliyorum. Tekrar hoşgeldiniz.

PROF. DR. KEZBAN ÇELİK

TED Üniversitesi

Hepiniz hoşgeldiniz TED Üniversitesi'ne... Eski bir tarihi var üniversitemizin. Bazılarınızla konuştuğumda görüyorum ki kısmen nostaljik bir yolculuk da olacak bu buluşma. TED Üniversitesi, özellikle de sosyoloji bölümü olarak 2011 yılından bu yana gerçekleşmekte olan göç hareketlerine ilgisiz kalmadık ve geçen yıl itibarıyla üniversitemizde Göç Çalışmaları Yüksek Lisans Programı başlattık. Bu sürece akademik olarak katkı sunmak istiyoruz. Bunu yaparken de bu konuda çalışmakta olan paydaşlarla bir araya gelmeyi, birlikte düşünmeyi ve birlikte gelişmeyi istiyoruz. Haftasonunuzu böylesi bir çalışmaya ayırdığınız ve burada olduğunuz için teşekkür ediyorum. Umarım verimli ve etkin bir gün geçirir, bugün burada konuştuğumuzla politika yapımına katkı sağlayabiliriz. Üniversitemize hoşgeldiniz.

AKİF ATLI

UNHCR Türkiye

Kıymetli katılımcılar, herkese merhaba. Öncelikli olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği; üniversitenin, sivil toplumun, ilgili şahsiyetlerin yerel bir şekilde bir araya geldiği Almanya'dan Friedrich Ebert Vakfı Derneği'nin destek verdiği ve katıldığı, hem uluslararası hem yerel olan böyle bir teşkilatlanmada bulunmaktan çok memnundur. Çok teşekkür ederiz. Yerel yapının bir parçası olmak Mülteciler Yüksek Komiserliği için çok önemli olduğundan sizlerle daha çok görüşmek ve tanışmak istiyoruz. İlk önce Türkiye vatandaşlarına, kamu kurumlarına dünyanın en kalabalık mülteci nüfusunu barındırdığı için teşekkür ediyoruz. Mülteciler yüksek komiserliği Türkiye'ye müteşekkirdir. Dünyada 80 ülkenin nüfusu Türkiye'deki mülteci nüfusundan azdır. Yaklaşık 4 milyon mülteci barındırıyoruz. Bu 4 milyon mülteci dünyanın geri kalan ülkelerinin şartları ile mukayese edildiğinde nispeten makûl şartlardadırlar. Kamu kurumları bu insanların ihtiyaçlarının giderilmesinde gereken esnekliği sağlamak için çaba sarf ediyor. Sayının büyük olması, alanın dar olması ve mültecilerle ilgili beklentilerin farklı olması münasebetiyle ilerlemeler kendi zorluklarını hem kamuya hem

de mültecilere yaşıyor. Bugün burada hiç olmazsa bunların bir kısmı ile ilgili konuşmak imkânı bulacağımızı ümit ediyorum.

Dünyaya baktığımızda başka hiçbir ülkede 4 milyon mülteci yoktur. Bu yüzden Türkiye’de yaşanan zorlukların giderilmesine katkıda bulunmak hususunda Mülteciler Yüksek Komiserliği gayretlidir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bir krizin ortasında kurulmuş ve almış olduğu yükü taşımaya çabılıyor. Bugün burada bulunmalarını çok önemsiyorum. Çünkü koordine edecek kamu kurumunun, yani devlet imkânlarının, sivil inisiyatiflerle, özellikle üniversite ile birlikte olması, hergün insanların ihtiyaçlarını karşılayan, geldiklerinde ekmek veren, üst baş veren, gidip yollarda insanları karşılayan sivil toplumla bir arada bulunmalarını gelecek için kuvvetli bir yatırım sayıyorum. Bu münasebetle burada bulunmaktan çok mutluyum. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği sivil toplumla, kamu kurumlarıyla, üniversitelerle birlikte çalışmayı becerbilirse eminim çözüme katkımız, bizim de ümit ettiğimizden daha ileriye gidecektir. Zira Birleşmiş Milletler sorunu kendi başına çözemez. Hiç kimse mültecilere ilişkin en küçük sorunu bile kendi başına çözemez. Birinin karnını doyurduğunuzda geriye kalan 3 milyon 999 bin aleyhine bir adaletsizlik yaratıyor olabilirsiniz. O münasebetle sürece değişik açılardan destek verecek kurumları bir araya getirmek çok önemlidir.

Bugün genel olarak eksikliklerden bahsedeceğiz ve tavsiyelerimizi sunacağız. Türkiye’de mültecilerin alanlara sıkıştırılmadan rahatça hareket edebilmelerinde, zorluklarını gidermek üzere başvurabilecekleri kurumların oluşturulmasında belediyeler dâhil olmak üzere olan gayret sarf edenlere çok teşekkür ediyoruz. Bugünkü çalıştayda sizlerin katkılarıyla biz hem yerel olan sıkıntıları hem de olabilecek çözümleri görmek, tespit etmek, sizlerle tanışmak ve eğer bunlara bir katkımız olabileceyse bunları not etmek istiyoruz. Sizleri burada görebiliyor olmaktan çok memnunum. Çok teşekkür ederim.

HUKUK OTURUMU

MODERATÖR

Erhan Küçük

Hukukçu

KATILANLAR

Berfin Kart

Adnan Menderes Üniversitesi

Güzin Tanyeri

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

Hüseyin Çıvkin

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

Kamil Tağıyev

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

Muammer Baburcan

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

Züleyha Bozbiyık

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

S. Onur Gelbal

Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi

Yusuf Coşkun

Ankara İl Göç İdaresi

Ege Uysal

Ankara İl Göç İdaresi

Neva Ö. Öztürk

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Levent Aydaş

Dünya Evimiz U.D.D.

Harun Tepe

Hacettepe Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi

Hande Evsen

Kırmızı Şemsiye

Mehmet Can Özkaya

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Birey kendi devletinin egemenlik korumasını kaybettiğinde veya bu korumadan faydalanamadığında bir hak öznesi olmaktan çıkarak, uluslararası alanda belirsiz bir özne haline almaktadır. Belirsiz bir özne haline alan birey, uluslararası alanda yeniden bir korumadan faydalanmak istediğinde başka bir devletle karşı karşıya gelmektedir. Bu noktada bireyin başka bir devletten koruma talep etmesi, diğer bir deyişle yeniden hak öznesi olmak istemesi ve bu talebe karşı devletin verdiği cevap arasındaki ilişki önem kazanmaktadır. Günümüzde devletler bireyin hak talebini görmezden gelerek, onlara “yüce gönüllü” bir koruyucu sıfatıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde öngörülen ve diğer uluslararası insan hakları belgeleriyle gelişen hukuki statüler bahşetmektedir. Her ne kadar koruyucu ve ikame edici bir sıfatla bahşedilen bu statüler, ideal insan hakları bakımından eleştirilebilse de kendi devletinin korumasını kaybetmiş ve başka bir korumaya ihtiyaç duyan birey açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, bireyin ev sahibi devlette alacağı statü, bu statünün süresi ve niteliği, bireyin ev sahibi topluma nasıl entegre olacağı konusunda kilit noktayı oluşturmaktadır. Bu süreç genel olarak “yasal uyum” olarak adlandırılmakta ve yasal uyum bireyin hangi haklara ne şekilde ulaşacağı konusu başta olmak üzere sosyal uyumu da doğrudan etkilemektedir.

Bireyin temel hak ve özgürlüklere erişebilmesi ve ev sahibi toplumla bütünleşmenin sağlanabilmesi için temel şart yasal uyumun sağlanmasıdır. Yasal uyum, bireyin statülerini bilmesi, bu statülerden sonra bireyin kalıcı bir çözüme kavuşabileceğini ve kademeli olarak vatandaşlığa yaklaşan haklara sahip olabileceğini bilmesini/öngörebilmesini içermektedir. Bu çerçevede yasal uyum, bireyin bulunduğu statüden bir başka statüye kademeli olarak erişerek ve nihayet vatandaş olabilmesi ile son bulmaktadır. Ancak uluslararası hukuk, her bireyin bir devletin kontrolünde/korumasında olmasını arzu etmesine rağmen, vatandaşlık devletin egemenlik hakkından kaynaklandığı için mültecilerin vatandaşlığa ulaşmasını devletler açısından bir emredici kural olarak düzenlememekte, sadece mültecilikten vatandaşlığa geçiş sürecinde devletlerin kolaylıklar sağlaması gerektiğini tavsiye etmektedir. Diğer taraftan, vatandaşlığın nihai süreç olması, onun, sosyal entegrasyonun tamamlanmasıyla sona erecek bir süreç olarak kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, vatandaşlığın bireye başta sunulacak bir seçenek olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Yasal uyumun bir diğer boyutu, ev sahibi devletin bütün gruplar için eşit erişimi sağlaması ve hassas gruplar için pozitif önlemler almasıdır. Genel olarak, bireyin “ben belirli bir süre sonra şu noktaya erişebileceğim” diyebilmesi gerekmektedir. Vatandaşlığa erişimin açık ve belirgin olduğu devletlerde toplumsal uyumun kolaylaştığı ve hızlandığı gözlemlenebilmektedir.

Yasal uyumun varlık şartları özetle şöyledir;

1. Mülteci ve göçmen gruplar için hukuki öngörülebilirliğin olması
2. Mülteci veya göçmen bireyin sahip olduğu statüde güven içinde yaşayacağını bilmesi

Hukuki Öngörülebilirlik

Türkiye açısından yasal uyum en problemleri alanlardan biridir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, AB uyum süreci çerçevesinde ortaya çıkmış ve görece modern bir kanun olmasına rağmen, Türkiye'nin göç alanında eskiden sahip olduğu reflekslerini de yansı-

maktadır. 6458 sayılı Kanunda uluslararası koruma statüleri coğrafi kısıtlama hariç, 1951 Cenevre Sözleşmesine uyumlu bir biçimde düzenlenmiş olmasına rağmen, bu statüye sahip kişilerin nihayetinde hangi statüye veya statülere ulaşabileceği belirsiz bırakılmıştır. Dolayısıyla, en azından mevzuat açısından Türkiye'nin yasal uyumu sağlayıcı veya kolaylaştırıcı bir sisteme sahip olmadığı söylenebilir. Bu durum bireyin entegrasyonunu engelleyebilecek en büyük risk olarak göze çarpmaktadır. Yasal uyum konusunda Türkiye'nin çekingen olmasının bir nedeni de göç açısından bir geçiş ülkesi iken bir varış ülkesi olmasıdır. Dolayısıyla, yasal uyum konusunda atılabilecek ilk adım mevzuat değişikliğinden önce sığınmacı politikasındaki anlayışın değiştirilerek belirsizlikleri gidermektir.

Uygulamada, çok büyük ölçekli kitlesel göçün yaşanması, gelenlerin kısa sürede ülkelerine dönecekleri düşüncesinin hakim olması, yeterli kurumsal düzenlemelerin ve insan kaynağının olmaması ayrı sorunlar olarak kendini göstermektedir.

Suriyelilere sağlanan statü, geçici koruma, mecburiyetten doğan bir hukuk olarak ele alınabilir. Geçici korumanın amacı geçici sürenin sonunda Suriyelileri menşe ülkelerine geri göndermektir. Bu yüzden Suriyeliler 1951 Cenevre Sözleşmesi ve uluslararası insan hakları belgeleri ile şekillenen statülerin uzağında bulunmaktadır. Geçici korumanın süresi belli olmadığı için de kademeli olarak diğer statülere geçiş de belirsizdir.

Birey ne kadar uzun bir süre o ülkede kalırsa bütünleşmeye yönelik bir karine oluşturmaktadır, bu sebeple kademeli olarak vatandaşlık yolunun açık olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin uyguladığı sığınmacı hukukunda hukuki öngörülebilirlik olmadığı için bireyin uyum için sağladığı çabaya hukuk sistemi tarafından değer atfedilmemektedir. Bu da bireyin devlet ve topluma güveninin zedelenmesine neden olmaktadır.

Sosyal Uyum ve Temel Haklara Erişim

Sosyal uyum genelde hukukçular tarafından belli haklara erişme durumu kıstas alınarak değerlendirilmektedir. 6458 sayılı Kanunda sosyal uyumun kendi kendine yetebilme kısmı dikkate alınmaktadır. Ancak bu sosyal uyumun sadece bir parçasıdır. Çünkü sosyal uyum aynı zamanda haklara erişim ve ayrımcılığa uğramama gibi sosyal kapsamayı da içer-

18 mektedir. Bu yüzden kâğıt üzerinde belirli haklara erişimin var olması, uyum sürecine odaklanan bir sistemin var olduğu anlamına gelmez.

Sosyal uyumu gerçekleştirmek isteyen devlet ilk olarak çalışma izni prosedürlerini kolaylaştırmak için politikalar izlemelidir. Aksi takdirde kayıt dışı işçilik ve çocuk işçiliğinin önüne geçilemez.

Sosyal uyum açısından önemli bir rolü olan belediyeler, Belediye Kanunundaki belirsizlikler ve politik nedenlerden dolayı mültecilere hizmet noktasında yetersiz kalmaktadır. Mevcut Belediye Kanununda bu hukuki belirsizlikler 13. ve 14. maddelerde geçen hemşehrilik ve vandaş ibarelerinin farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

Güncel Hukuki Sorunlar

- Kitlese olarak ülkeye giriş yapılırken çoğunlukla beyana dayalı kayıt yapılması medeni hal, çocukların velayeti gibi birçok konuda belirsizliğe ve karışıklığa yol açmıştır. İki ülke arasında diplomatik ilişkilerin olmaması bu karışıklığı devam ettirmektedir.
- Göç İdaresi beyan düzeltme başvurularında dilekçeler yerine belge istemekte, yoksa mahkeme kararı talep etmekte ve sonra mülakata alarak beyan değişikliğine gitmektedir. Fakat düzeltme isteğine ret kararı verilmediği için mahkeme aşaması uzayarak mülakat aşamasına geçiş zorlaşmaktadır.
- Özellikle küçük yaşta evlilikler sık karşılaşılan bir durum olarak göze çarpmaktadır. Boşanma isteği gibi nedenlerle mahkemelere başvurulduğunda hakimlerin yoruma dayalı farklı kararları gündeme gelebilmektedir. Böyle davalarda kamu düzeni müdahalesine izin verilmediği takdirde Suriyelilere has ikinci bir hukuk doğması ihtimali söz konusudur.
- Geçmiş dönemde hassas grup içinde sayılan LGBTİ bireylerle ilgili olarak yetkili merci Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olarak belirlenmiş ve 6458 sayılı Kanun ile birlikte özel ihtiyaç sahipleri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Ancak şiddet görmeleri halinde hassas grup içine sokulan LGBTİ bireyler ile ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

- Hukuki kararlarda ve uygulamalarda birliğin sağlanabilmesi için hâkim, avukat ve uzmanların bilgi ve tecrübelerini arttıracak eğitimlerin yapılması gerekmektedir.
- Eğitimli ve tecrübeli hukukçu sıkıntısı yaşanmakta, bu durum kanunların yanlış yorumlanmasına ve hak kayıplarına neden olmaktadır. Eğitim ve kendini geliştirmeye öncelik verilerek tüm il barolarında mültecilere destek verecek merkezler kurulmalı, ayrı bir ödenek ve fonlama yapılarak gönüllü çalışma yerine profesyonel bir alan yaratılmalıdır. Uluslararası fonlar bu alanda kullanılmalıdır.
- Akademinin yeterince uzman yetiştirememesi hâkim ve avukatları besleyecek akademik çıktının oluşamamasına neden olmaktadır. Alanı bağımsızlaştırarak hukuk fakültesinde ayrı bir disiplinin oluşmasını sağlamak ve uzmanlık mahkemeleri kurmak gerekmektedir.
- Göç İdaresi beyan değişikliği başvurularına ret kararı vermelidir. Çünkü hukuki sürecin başlatılabilmesi ve sığınmacıların sosyal yardımdan yararlanabilmeleri ret kararının belgelenmesine bağlıdır.
- Refakatsiz çocukların eğitim ve aile izinin sürülmesi gibi sorunlarının çözümü için velayet kaldırılmaksızın bir kurum vekâleti sağlanmalıdır.

SOSYAL UYUM

MODERATÖRLER

Ebru Ergin

Türk Psikologlar Derneği

Levent Ayaşlıoğlu

Dünya Evimiz U.D.D

KATILANLAR

Mustafa Salih Paşaoğlu

Ankara İl Göç İdaresi

Kenan Cakabey

Ankara İl Göç İdaresi

Gamze Göker

Araştırmacı

Akif Atlı

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Mustafa Kemal Coşkun

Akademisyen

Sevil Atauz

Akademisyen

Melisa Kızıoğlu

Çocuk Hakları Gönüllüleri Derneği

Nilüfer Coşkun Yağan

Eğitimci

Zeliha Şahin

Eğitimci

Gül Hüyüktepe

Eğitimci

Rıfat Karaduman

Göç İdaresi Gen. Müdürlüğü

Sema Buz

H.Ü. Göç Araştırmaları Mrkz.

Merve Nur Atmaca

Mamak Bld. Sığınmacı Danışma ve Koor. Mrkz.

Yüksel Serdar Oğuz

Mamak Bld. Sığınmacı Danışma ve Koor. Mrkz.

Ayşe Özlem Şişli

Mamak Bld. Sığınmacı Danışma ve Koor. Mrkz.

Besim Can Zırh

ODTÜ Sosyoloji Bölümü

Sibel Kalaycıoğlu

Sosyoloji Derneği

İsmail Arslan

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Akın Atauz

Solfasol Gazetesi

Sezai Berber

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Selma Güngör

Türk Tabipleri Birliği

Umut Parmaksız

TED Üniversitesi

Banu Yılmaz

Travma Araştırmaları Derneği

Rumeysa Akyüz

Türk Kızılay

Anadolu geçmişten bugüne yoğun göç alan bir coğrafya olmuş; Türkiye “soydaş” ve/veya “dindaş” olarak gördüğü küçük toplumsal grupları iskân yasaları çerçevesinde yerleştirme yoluna giderek, sosyal uyum ve toplumsal kabulü toplulukların gündelik yaşantısı içinde çözülecek bir sorun olarak görmüştür. Geçmişte Irak krizinde yaşanan göç dalgasının hem niceliksel açıdan hem de süre bakımından görece sınırlı düzeylerde kalması sebebiyle tutarlı ve iyi planlanmış bir mülteci politikasının yokluğu büyük sorunlara yol açmamıştır. Fakat Suriye krizinin yarattığı kitlesel ve süre bakımından sınırları belirsiz mülteci akışı, Türkiye’yi hazırlıksız yakalamış; ancak 2013 yılında Göç İdaresi’nin kuruluşuyla birlikte bürokrasinin bu alanda nasıl koordine edileceği, ne tür çözümlere gereksinim duyulduğu görülmeye başlanmıştır. Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi çekince ile taraf olması nedeniyle mülteciler için bir geçiş ülkesi olan Türkiye, Suriye krizinin yarattığı kitlesel göç çerçevesinde bugün artık bir varış ülkesine dönüşmüştür. Öte yandan göçmenlere mülteci statüsü verilmemekte, geri dönecekleri kabulü ile Bakanlar Kurulu Kararıyla geçici koruma statüsü tanınmaktadır. Suriyeli göçmenlere tanınan bu statünün kapsamı temel hizmetlere erişimle sınırlı tutulmaktadır. Türkiye toplumunda, geçici koruma statüsünde olan ve çoğu zaman bizzat yetkililer tarafından misafir olarak tanımlanan “mültecilerin” yasal hakları hususunda büyük bir bilgi eksikliği bulunmakta, ayrımcı söylemler ve yanlış bilgilendirmeler mültecilere yönelik linç girişimleri ne kadar varmaktadır.

24 Bu sebeple göçmenlerin sosyal uyumu üzerine fikir ve çözüm önerileri üretilirken, toplumsal kabulün nasıl sağlanacağı üzerine de düşünölmeli ve tartışılmalıdır.

Temel Haklara Erişim...

Mölteçilerin sosyal uyumu “eğitim”, “sağlık”, “barınma” ve “istihdam” olmak üzere dört konu başlığı üzerinden ele alınmıştır. Temel haklara erişimin önündeki yasal ve fiili kısıtlamaların kaldırılması, dil engelinin ortadan kalkması bu alanların her birinde ilerleme kaydetmenin temel gerekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim

Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların yarısından fazlası eğitim sisteminin dışındadır. Kız çocukları üzerindeki evlilik baskısı ve erkek çocukların çocuk işçiliğine yönlendirilmesi, eğitime erişimin önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. İlköğretim’de kayıtlı mülteci öğrenci oranı % 62 olsa bile okula devam etme oranı % 20-25'lere düşmektedir. 15-18 yaş arasında ise okula kayıt oranı % 15'in altında seyretmektedir.

Eğitim alanında çözölmeli gereken iki temel probleme işaret edilmektedir. Birinci problem, eğitim alanında standart bir uygulamanın geliştirilmemiş olmasıdır. Bazı okullarda Suriyeli öğrencilerin tek bir sınıfta toplandığı görülürken bazı okullarda kaynaştırma yoluna gidilmektedir. İkinci problem, öğretmen eğitiminin yetersizliğidir. Bu konuda yetersiz de olsa bazı girişimlerde bulunmaktadır. Ancak bunların duyurusunun etkili bir biçimde yapılmaması, eğitimlerin günün geç saatlerinde uzak merkezlerde yapılması gibi nedenlerle öğretmenler bu uygulamalardan düzenli ve etkili bir biçimde yararlanamamaktadır.

Sağlık

Yasal haklara erişememe ve dil sorunu, Suriyeli mültecilerin gerekli standartlarda sağlık hizmeti almasına engel oluşturmaktadır. Her ne kadar Bakanlık kararıyla açılan ve Suriyeli hekimlerin çalıştığı “göçmen sağlık merkezleri” bulunsa da bu merkezlerin sayıca ve kapasite olarak yetersizliği Suriyeli aileleri “merdiven altı” sağlık hizmetlerine yöneltmektedir. Bir kısmı kendileri tarafından oluşturulan “merdiven altı” sağlık birimleri gelen şikâyetler üzerine kapatılmakta, ancak kısa bir

süre sonra tekrar açılmaktadır. İl Sağlık Müdürlüklerinin bu kuruluşlara aşı vb. tıbbi malzemeler sağlamayarak geçici ve güvencesiz çözümlere destek verdikleri görülmektedir.

Barınma

Mültecilerin barınma ihtiyacının karşılanmasına dönük hukuki bir düzenleme bulunmamakta, kişiler kendi imkânlarıyla barınma sorununu çözmeye çalışmaktadır. Genellikle barınmaya uygun olmayan mekânlar mültecilere kiraya verilmektedir. Karşılaşılan bir diğer sorun ise merkezden taşraya gönderilen mültecilerin gittikleri yerlerde yanlarında refakatçi ya da bir yardımcı olmaksızın emlakçılarla muhatap edilmesidir.

İstihdam

Mülteciler genel toplum tarafından itibar edilmeyen emek yoğun ve güvencesiz çalışma koşullarının hâkim olduğu sektörlerle yönelmektedir. Çoğunlukla kısa süreli ve geçici işlerde çalıştırılan mültecilerin ücretlerini alamamaları sık rastlanılan bir durumdur.

Eğitim, sağlık, barınma ve istihdam alanlarındaki bu genel görünüm, sürdürülebilir bir mülteci politikasının henüz geliştirilememiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal Uyumu Güçleştiren Etmenler ve Çözüm Önerileri

- Sosyal uyuma ilişkin sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde temel yaklaşım, göçe neden olan etmenler ve bu etmenlerin yarattığı mağduriyetler ile göç sonrası yaşanan psiko-sosyal sorunları birlikte ele alma yönünde olmalıdır. Bu yaklaşım, göçün, göç alan bölgedeki etkilerini de hesaba katmalı ve göçü iki taraflı olarak travmaları beraberinde getirebilen bir süreç olarak kavramalıdır. Sadece bireysel travmalara odaklanan bir yaklaşım en iyimser düşünceyle eksik ve yetersiz çözümler üretilmesine neden olacaktır. Sosyal uyuma dönük psiko-sosyal çalışmalar, makro düzeyde ele alınmalı ve hem göç edenlere, hem de göç alan bölgelerde yaşayanlara ilişkin kayıtlar bir arada değerlendirilmelidir.
- Mültecilerle temasta kullanılan hitap biçimleri ve dil, sosyal uyum sürecinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Oturuma katılan uzmanla-

rın büyük çoğunluğu, mültecilerin isimleri dışında kimliklerini oluşturan hemen her şeyi geride bıraktıkları gerçeğinden hareketle, kendileriyle bire bir ya da gruplar düzeyinde yapılan sosyal uyumu artırmaya dönük tüm çalışmalarda kişilere isimleriyle hitap edilmesinin önemi konusunda ortaklaşmaktadır. “Suriyeli”, “mülteciler”, “misafir” gibi ifadelerin ötekileştirici etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

- Dil ve meslek edinme, sosyal uyumu güçlendiren temel kazanımlar olarak görülmelidir. Psikolojik yakınmalarla ilgili birimlere başvuran mültecilerin ağırlıklı olarak depresyon, kaygı bozukluğu ve travmaya bağlı stres bozukluğu belirtileri gösterdikleri görülmektedir. Uzmanlar, Türkçe kursuna gitme ve dil becerileri kazanmanın ve iş edinmenin bu belirtilerin yatışmasını sağladığını vurgulamaktadır.
- Sivil toplum ve meslek örgütlerinin sahada mültecilere yönelik çalışmalarının kamu kurumları tarafından engellenmesi ya da sınırlandırılması, böylece mültecilerin sivil toplumla temasının zayıflaması; toplumun mültecileri birlikte yaşadıkları kimseler olarak görmelerini engellemekte, toplumsal kabul ve sosyal uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Devlet kurumlarının sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerini bilgilendirmesi ve onlarla ortak çözüm arayışına girmesi, sosyal uyumun gerçekleşmesi için zorunlu bir koşuldur.
- Topluların dışarıdan gelenlere yönelik iki farklı tutum sergilediği söylenebilir. Bunlardan birincisi gelenleri entegre etmek, ikincisi ise onları marjinalleştirmektir. Bu ikinci tutum, mültecilerin geniş toplumla temaslarının olmadığı ya da çok sınırlı düzeyde temas ettikleri “kenar mahallelerde”, adeta kendi sefaletlerini yaşamaya mahkûm edilmeleriyle sonuçlanır. Suriye krizinin başlamasından bu yana geçen 8 yıl göstermiştir ki Türkiye toplumu mültecilerle bir arada yaşamaya, onları geniş toplumun bir parçası olarak görmeye hazır değildir. Bu konuda yapılan araştırmalar, 2014-2017 yılları arasında Türkiye toplumunda mültecilere yönelik onları “mağdur” ve “tarihsel-kültürel açıdan benzer” gören görece pozitif bir algının hâkim olduğunu, ancak 2017 sonrasında geri dönüşün yakın ve/veya orta vadede gerçekleşmeyeceği düşüncesine bağlı olarak hoşnutsuzlukların ve olumsuz yargıların artış gösterdiğini ortaya

koymaktadır. Bu durum, sosyal uyumu sağlamaya dönük politika ve programların ivedilikle oluşturulup hayata geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

- Sağlık, eğitim, istihdam ve barınma alanlarında sadece mültecileri değil tüm toplumu etkileyen sorun ve yetersizlikler, mültecilerin toplumsal kabulünü zorlaştırmaktadır. Genç işsizliğinin yaygın oluşu, mültecilerin Türkiye vatandaşları tarafından “işlerini ellerinden alan kişiler” olarak görülmesine yol açmaktadır. Eğitim, sağlık, istihdam ve barınma alanlarında yapılacak ve tüm toplumu olumlu yönde etkileyecek yatırım ve iyileştirmeler, toplumsal kabulün sağlanması bakımından elzemdir. Toplumsal kabul ve sosyal uyum, karşılıklı işleyen ve birbirini etkileyen süreçlerdir.
- Sosyal uyum ve toplumsal kabulün sağlanmasında yerel yönetimlere de büyük görev düşmektedir. Yerel yönetimlerin özellikle danışmanlık, bilgilendirme ve yönlendirme konusunda üstlenecekleri işler, diğer kamu kurumlarının yükünü hafifletecek ve mültecilerin yerel toplumla sağlıklı iletişim kurmalarına katkıda bulunacaktır. Bu amaçla, yerel yönetimlere ilişkin mevzuatın göç politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilmesi, yerel yönetimlerin bu alandaki yetki ve sorumluluklarının gözden geçirilerek netleştirilmesi gerekmektedir.
- Yerel toplumun mültecilerle birlikte ortak sorunlar temelinde bir araya gelerek çözümler geliştireceği mekânlara ihtiyaç vardır. Toplum merkezleri bu konuda önemli bir rol üstlenebilecek yapılardır. Bu merkezlerin yaygınlaştırılması ve etkin bir biçimde çalışabilmeleri için ilgili düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Mültecilerle çalışma yürüten profesyonellerin donanım eksikliği giderilmelidir. Kamu hizmetlerine erişim konusunda hem mültecilerin hem de alanda çalışanların yararlanabilecekleri bilgilendirme mecralarına ihtiyaç duyulmaktadır. Mültecilerin sorun ve ihtiyaçlarına dair bilgi platformlarının her iki taraftan uzmanların işbirliği ile oluşturulması, toplumların birbirini tanımalarına ve toplumsal kabulün gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

İSTİHDAM

MODERATÖR

Kezban Çelik

TED Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

KATILANLAR

Metin Özüğurlu

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

Emel Memiş

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

Seyhan Erdoğdu

Akademisyen

Tuğba Uylaş

Ankara İl Göç İdaresi

Mine Dilan Kıran

DİSK Genel-İş

Azra Süngü

Joon

Emre Yıldız

Kalkınma Atölyesi

Burak Uyan

MUDEM

Onurcan Taştan

Mülkiyeliler Birliği EM-AR

Nail Dertli

Mülkiyeliler Birliği EM-AR

Çağla Ünlütürk Ulutaş

Pamukkale Üniversitesi

Kamil Yücel

Sivil Toplum Çalışanı

Mehmet Altay Sevinç

Türk Kızılay

Büşra Kasım

Türk Kızılay

Renan Türkkulu

Türk Kızılay

Bütün göçler aslında bir emek göçü ve mülksüzleşme, yoksullaşma, iş-gücü piyasasına ucuz işgücü rezervi olarak dâhil edilme sürecidir. Bu nedenle göç ve istihdam arasındaki ilişki ele alınırken en çok insani olma haline odaklanmak gerekir. Burada insani olmayı belirleyen temel kriterler, istihdam koşulları ve biçimleridir.

Bugün ülkemizde bir milyonun üzerinde çalışan mülteci nüfus bulunmaktadır. Mülteci istihdamında tarım, tekstil, inşaat ve metal başta olmak üzere sektörel yoğunlaşmanın olduğu ve çalışanların büyük çoğunluğunun kendi işi olanlar da dâhil kayıt dışı çalışmakta olduğu görülmektedir. Mülteciler genellikle görünmez ve vasıfsız işlerde; örneğin metal sektöründe döküm işlerinde, fırınlarda gece işçisi olarak, tekstilde daha çok paketleme işinde ve tarımda mevsimlik işçi olarak çalışmaktadırlar. Sığınmacı kadınların Suriye’de olduğu gibi istihdama katılım oranları çok düşüktür. Erkek mülteciler kendi vasıflarını Türkiye’ye taşıyabilirken, aynı durum kadınlar için söz konusu değildir. Yüksek vasıflı meslek mensubu kadınlar dahi erkeklerin yarısı kadar bir ücretle düşük vasıflı işlerde çalışmaktadırlar.

Sosyal uyum açısından istihdamın en önemli etkisi mültecilerin edindikleri işler sayesinde toplumsal yaşama katılıyor olmalarıdır. Ancak işgücü piyasası aynı zamanda mültecilerin yerel nüfusla karşı karşıya geldiği alandır. Mültecilerin işgücü piyasalarına, sosyal yaşama ve güvenliğe etkileri üzerinden ayrımcı söylemler eşliğinde ciddi bir toplumsal muhalefet gelişmektedir.

32 İstihdam konusunu kayıt dışılık, çocuk emeği kullanımı, çalışma saatlerinin fazlalığı, iş güvenliği ve işçi sağlığı, ölümler, örgütlenme başlıkları altında tartışmak gerekir. Bu sorunların iş yaşamındaki zm ancak kayıtlılıkla sağlanabilecektir.

Mülteci İstihdamında Kayıtdışılık...

Türkiye'de % 18 oranında kayıt dışı çalışan varken mültecilerin de katılımlıyla bu oran giderek artmakta ve istihdam yapısının niteliği düşmektedir.

Mültecilerin kayıtlı istihdamdan uzak durmalarında  neden dikkat çekmektedir. Birincisi uzun süreli istihdam edilme koşullarına erişemediklerinden, işverenlerin önerdiği kayıt dışı ve düşük ücretli çalışmayı kabul etme zorunluluğudur. İkinci neden, sosyal yardımlardan mahrum kalmama isteğidir. nc neden ise her ne kadar çalışma izni olanların ikametlerini çalışacakları şehirlere taşıma hakları bulunsa da uygulamada bu hakkın kullanımının kolayca gerekleşememesidir. Örneğin İstanbul'a artık ikamet taşınamamaktadır. Ya da çalışma izni almak 5-6 ay gibi bir süre alabildiğinden, bu uzun dönemde kişi kayıt dışı çalışmayı tercih edebilmektedir.

Öte yandan mültecilerin işgücü piyasasına kayıtdışı biçimlerde dâhil olması rekabet koşullarını giderek ağırlaştırmaktadır. Rekabet koşullarının sebep olduğu hak kayıplarının ortadan kalkması ancak kayıtdışılığa karşı devlet ve sivil toplum işbirliği ile yürütülecek topyekn bir mücadele ile mümkün olacaktır.

Kayıtlı olmaktan sadece sigorta kaydının olması anlaşılmamalıdır. Kayıtlı olmak, iş hukukuna ve sosyal güvenlik hukukuna tabi olmayı içermektedir. Bu aynı zamanda kayıtlı mülteci işçilerin örgütlenme hakkına da sahip oldukları anlamına gelmektedir. Ancak sendikalı olmak için yaka numarası (sosyal güvenlik numarası) gerektiğinden mülteci işçiler sendikalı olamamaktadır. Aynı zamanda ülkemizde yasal olarak sendikalar işkolu esasına göre kurulabildiği için yasal olarak mülteci sendikası kurmak da mümkün değildir.

Saha Çalışmalarının Yetersizliği ve Koordinasyon Eksikliği...

Devletin izlemekte olduğu göç politikalarındaki belirsizlikler bir yana, devlet kurumları arasında ciddi bir koordinasyon eksikliği dikkat çekmektedir. Kızılay, Göç İdaresi, İş-Kur gibi kurumlar ilgi alanlarını aşar tarzda konularla ilgilenmektedirler. Bakanlıklar ve il müdürlükleri arasında yeterli koordinasyon sağlanamadığı için mükerrer işler yapılabilmektedir.

İstihdam konusunda bölgeler ve iller arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Hangi sektörlerde ne tür sıkıntılar yaşandığının bilgisini üretebilmek ancak bilimsel araştırmalarla mümkündür. Bu sebeple sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve araştırmacılar için konu ve alan kısıtlamaları, valilikten izin alma zorunluluğu kaldırılmalıdır. Aksi halde politika belirleme süreçlerine en önemli katkıyı sağlayacak veri havuzlarından mahrum kalınmaktadır.

Mültecilerin istihdamına yönelik geliştirilmekte olan programların anlamlı sonuçlar üretmediği görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının meslek edindirme merkezleri, mültecilerle ilgili üretim alanları oluşturmakta, ancak bu faaliyetlerin sürekliliği sağlanamamaktadır. Bunun nedenlerinden biri mesleki eğitimden beceri kurslarını anlayan bir yaklaşım ile mültecilere vasıf kazandırmanın mümkün olmadığıdır. 2013'den önceki Suriye istatistiklerine bakıldığında kendi hesabına çalışanların, yani küçük esnaf sayısının çok fazla olduğu görülmektedir. Bu yüzden gelen mültecilerin birçoğunun eğitim anlamında olmasa bile ustalık anlamında vasıfları olduğu düşünülmektedir. Vasıfsız olarak çalışan kişilerin bu ustalıkları göz önüne alınarak istihdam edilmeleri çok daha anlamlı sonuçlara yol açacaktır.

Ülkemizdeki yapısal işsizliğe ilişkin bütünlüklü politikalar geliştirilmesi; politika oluşturma süreçlerinde Göç İdaresinin etkin rol alması mülteciler ve bütün bir ülke açısından çok daha olumlu sonuçlara yol açacaktır.

İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kayıtsızlığı...

Mülteci işçi sorunu özellikle sınır illerinde esnaf odaları ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin gündeminde olmakla birlikte Türkiye

34 İşveren Sendikaları Konfederasyonunun ilgilenmediği bir konudur. Sendikaların ve işveren örgütlerinin bu sorunun çözümünde daha aktif rol almaları gerekmektedir. İşçi ve işveren sendikaları ile esnaf örgütleri mültecileri dışlayan ya da yok sayan bir söylem içinde olmasalar dahi kendi tabanlarında negatif ve dışlayıcı söylem hâkimdir.

Mülteciler, hak talebi açısından kendi örgütlenmelerini sağlayamadıkları için sesleri en az duyulan kesim olmaktadır. Sendikalar, mülteci topluluklara karşı kayıtsız olma haline son vermeli; mülteci işçilerle ilişkilenecek insan haklarını ve hak savunuculuğunu esas alan bir yaklaşım sergilemelidirler.

Toplumda farkındalık yaratmada, politikaların ve görüşlerin toplumsal tabana yayılmasında, yerele bilgi taşınmasında örgütlü yapılar yadsınmaz bir öneme, işlevselliğe sahiptir. Bu sebeple Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Göç İdaresi gibi kamu kurumları, bu yapıların bir araya gelişlerine ön ayak olma sorumluluğunu aksatmadan yerine getirmelidir.

MEDYA

MODERATÖR

Bülent Mumay

Gazeteci

KATILANLAR

Halise Karaaslan Şanlı

A.Ü. İletişim Fakültesi

Ülkü Doğanay

Akademisyen

Funda Şenol Cantek

Akademisyen

Samir Hamid

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Merve Elibirlik

Canal France International

Özgür Tüfekçi

Dünya Evimiz U.D.D.

Sedat Bozkurt

Gazeteci

Faruk Bildirici

Hürriyet Gazetesi

M. Onur Yılmaz

Solfasol Gazetesi

Zeynep Gürcanlı

Sözcü Gazetesi

Tanju Gündüzalp

Zıtlar Mecmuası

Ayşe Gültekingi

Zıtlar Mecmuası

Medya içeriklerini belirleyen en önemli faktörlerden birisi mülkiyet yapısıdır. Sermaye sahibinin faaliyet alanı ve devletin bu alan üzerindeki etkisi ve denetimi, bağımsız gazeteciliğin olanaklarını ve sınırlarını belirlemektedir. Türkiye’de medya alanındaki sermaye yapısı değişimin sonucu olarak medya üzerindeki hükümet denetimi yoğunlaşmış ve bu yoğunlaşma iktidar yanlısı medya-muhalif medya biçimindeki kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Diğer bir sonuç ise muhalif medya kanallarında sayı ve insan kaynağı bakımından bir daralma yaşanmış olmasıdır.

Medyanın mültecilere bakışı, medya ve gazeteciliğin genel problemlerinden ayrı düşünülmemeli, diğer yandan özellikle mülteciler söz konusu olduğunda yapılan yanlışların insanların yaşamına doğrudan etki ettiği ve yaşamlarını zorlaştırdığı unutulmamalıdır.

Medyanın Yaklaşımına İlişkin Temel Tespitler

- Suriye’deki savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan kişilerin statüsünün bir insan hakları meselesi olarak ele alınmaması ve bu alandaki belirsizlik, medyanın dilinde doğrudan bir karşılık bulmuş olup krizin ilk zamanlarında medyada “misafirler” olarak anılan mülteciler, bugün ağırlıklı olarak sadece “insan kaçakçılığı”, “kavga”, “hırsızlık” vb. suç haberlerinde konu edilmektedir.

- 38
- İktidara yakın medya ile muhalif olarak nitelendirilebilecek medya kanallarının mülteci konusuna yaklaşımı arasında belirgin bir farklılık gözlenmemektedir. Muhalif medya kanallarının önemli bir kısmının iktidarın mülteci politikasını eleştirirken, mültecilere yönelik ayrımcı bir dil kullandığı ve nefret söylemini yeniden ürettiği görülmektedir.
 - Mültecilerle ilgili haberlere bakıldığında insan kaçakçılığı, ölüm, çatışma vb. haber içeriklerinin yoğunluğu dikkati çekmekte; mültecilerin eğitim, sağlık, barınma vb. alanlarda yaşadıkları sorunlara medyada nadiren yer verildiği görülmektedir. Sosyo-ekonomik içerikli haberlerde dahi özellikle Suriyeliler “kira artışı”, “düşük ücret”, “işsizlik” vb. sorunların müsebbibi olarak işaret edilmekte; mülteci nüfusun yoğun biçimde maruz kaldığı çocuk işçiliği, kız çocuklarının yaşlı erkeklerle zorla ve para karşılığı evlendirilmeleri, düşük ücretle kayıt dışı çalıştırılma gibi hak ihlalleri haberlere konu edilmemektedir.
 - Medyada mültecilere ilişkin başarı öykülerini içeren haberlerin sayısı son derece azdır. Büyük çoğunluğu iktidara yakın ajanslarca yapılan az sayıdaki haberlerde ise anlatım dili ve kullanılan içerikler, yapılan haberlerin kurgusal olduğu algısına yol açmaktadır.
 - Uyum ve entegrasyon sorunlarını konu edinen haberlerde mültecileri sosyal yaşamda “bize benzemeleri gereken”, ancak olanaklar bakımından “vatandaşla eşitlenmemeleri gereken” kişiler olarak gören yaygın anlayışın pekiştirildiği dikkat çekmektedir.

Medyanın Yaklaşımına İlişkin Öneriler

- Medya entegrasyon politikalarına destek vermelidir. Bunun yolu, mültecilerin haklarını, taleplerini ve sorunlarını konu edinmekten geçmektedir.
- Nefret söylemi medya içeriklerine taşınmamalı, dahası medya nefret söylemine karşı açıkça tavır almalıdır.

- Göç alanında çalışan ve hak savunuculuğunu esas alan sivil toplum kuruluşları, medyada yer alan yanlış ve yalan haberlere müdahil olmalı, medya kuruluşları ve çalışanları nezdinde kendilerini alanın muhatabı olarak belli etmelidir.
- Gazeteciler Cemiyetinin cinsiyetçi dile karşı kadın örgütleriyle birlikte yürüttüğü çalışmaya benzer bir biçimde, “Mülteci dostu haber nasıl yapılır?” sorusuna yanıt oluşturacak, doğru ve yanlış örnekleri basit ve açık bir dille anlatan bir el kitabının, bu alandaki meslek örgütlerinin de katılımıyla hazırlanması gerekmektedir.
- Toplumlu mülteciler/göçmen topluluklar ile ilgili doğru bilgilendirmek üzere az sayıda sivil toplum kuruluşu tarafından organize edilen ulusal ve yerel düzeyde medya çalışanlarına yönelik toplantılar ülke geneline yayılmalıdır.
- Üniversitelerin iletişim fakültelerinde insan hakları dersleri zorunlu dersler olarak verilmelidir.
- Mülteciler arasında Türkçe bilen, iletişim eğitimi almış olan ve/veya mesleği gazetecilik olan kişilerin medyada istihdam edilmesi desteklenmelidir.
- Mülteci topluluğunun haber alma hakkı gözetilmeli ve yaşama geçirilmelidir. Bu amaçla;
 - a. Mültecilerin özellikle kendilerini ilgilendiren konularda gerekli ve doğru haberlere ulaşmalarını sağlayacak yerel ve ulusal medya kanalları oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Merkezine hak haberciliğini koyarak mültecilere yönelik faaliyet gösterecek ve bir haber ajansı işlevini üstlenecek bir yapı oluşturulmalıdır.
 - b. Türkiye medyasının, mültecilerin ağırlıklı olarak takip ettiği Arapça yayın yapan medya kuruluşlarıyla iletişime geçmesi, her iki alanda da çift dilli yayın olanaklarının araştırılıp geliştirilmesi karşılıklı etkileşim ve anlayışı güçlendirerek bilgi kirliliğinin önüne geçecektir.

